

FERİDUN M. EMECEN, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, XXVI + 362 sayfa.

Cumhuriyet devrinde sayıları yüzleri aşan mahallî tarih yayınlanmış ise de, bunların pek çoğu amatör kimseler tarafından kaleme alındığı cihetle, bir iki istisnası dışında ciddi ve güvenilir bir araştırma olmaktan çok uzaktır. Bununla birlikte bu kabil mahallî tarihlerin, hiç olmazsa bir bölümünden, yayınladıkları belgeler bakımından faydalanılabilir.

Bundan 21 yıl önce, o zamanlar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde genç bir tarih doçenti olan Prof. Dr. Nejat Göyünç, *XVI. yüzyılda Mardin Sancağı* (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul 1969) adlı monografisini neşr edince, şehir tarihi veya mahallî tarih diye adlandırabileceğimiz tarih türüne başka bir hava ve yeni ilmi esaslar getirmişti.

Yirmi yıl önce bu kitap hakkında yazdığım tanıtma yazısında, bu çalışmanın, bundan sonra yeni mahallî tarih araştırmaları için bir örnek teşkil edebileceğini söylemiştim (bk. Dr. Orhan F. Köprülü, *XVI. yüzyılda Mardin Sancağı, Türk Kültürü*, Mayıs 1970, sayı 91, s. 76-78).

Aradan geçen yıllar zarfında [Prof. Dr.] İsmet Miroğlu, (*XVI. yüzyıl Bayburd Sancağı*, İstanbul 1975); M.Ç. Varlık, (*XVI. yüzyılda Kütahya Sancağı*, basılmamış doçentlik tezi, Erzurum 1980); H. Özdeğer (*XVI. Yüzyıl Tahrir Defterlerine göre Antep'in Sosyal ve Ekonomik Durumu*, İstanbul 1982); Zeki Arıkan (*XV. - XVI. yüzyıllarda Hamid Sancağı*, basılmamış doçentlik tezi, İzmir 1982); [Prof.] Dr. Bahaeddin Yedişildiz (*Ordu Kazası Sosyal Tarihi - 1455 - 1566*, İstanbul 1985); Mehmet Ali Ünal (*XV. yüzyılda Harput Sancağı 1518-1566*, Ankara 1989, T.T.K. yayınları) gibi genç tarihçilerimiz mahallî tarih vâdisinde yeni ve güzel örnekler verdiler.

Böylece yirmi yıl önce ileri sürdüğün tahmin ve temenniler bir ölçüde de olsa gerçekleşti. Yukarıdaki monografilere [Prof. Dr.] Yusuf Halaçoğlu'nun *Tapu Tahrir Defterlerine göre XVI. yüzyılın ilk yarısında Sis [- Kozan] Sancağı (Tarih Dergisi*, İstanbul 1979, sayı 32, s. 819-892) adım taşıyan küçük bir kitap bünyesindeki uzun makalesi de dahil edilebilir.

[Doç.] Dr. Feridun M. Emecen'in Türk Tarih Kurumu yayınları arasında çıkan ve *XVI. Asırda Manisa Kazası* (Ankara 1989) adını taşıyan monografisi, çeşitli bakımlardan üzerinde durulması gereken bir eserdir.

Yazar, ele aldığı konunun icâbı, her türlü belgeyi gözden geçirmediği ihmal etmemekle birlikte, Saruhan İli'nin yapısı hakkında en güvenilir bilgi ve ana kaynağı *Tapu Tahrir Defterleri*'nin teşkil ettiğini söyleyerek, hareket noktasını doğru ve sağlam bir şekilde tespit etmiştir (s. 2). Sayın Emecen, bu defterlerin nasıl tanzim edildiği hususunda gerekli malumâtı verdikten ve ilk tahrir defterlerinin bugün elde mevcut olmadığını belirttikten sonra, II. Bayezid devrindeki "Piyadegân Defteri" ile 1531 tarihli "Mufassal Defter" deki kayıtlardan faydalanarak, XVI. yüzyıldan önce Saruhan Sancağı'nın 5 defa tahriri yapıldığını ve ilk tahririn muhtemelen Hacı İvaz Bey tarafından gerçekleştirildiğini yazmaktadır. Müellif, bu zattın, Çelebi Mehmed ve II. Murad devri ümerasından olduğunu tahmin etmektedir. İkinci tahrir ise, Emecen'in hemen hemen kesin bir şekilde tespit ettiğine göre, II. Murad devri

ümerasından Kassâb-oğlu tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar, sağlam karinelere dayanarak, elde bulunmayan diğer üç tahrir de yıllarını aşağı yukarı tespit etmeğe muvaffak olmuştur (s. 4 v.d.).

Emecen, elde bulunmayan tahrir defterleri hakkında verdiği bilgilerden sonra, *Mufasal Defterleri, İcmâl Defterleri, Evkaf Defterleri, Piyade Defterleri* hakkında da yeterli malumâtı bize vermek suretiyle kullandığı malzemenin kıymet ve mahiyeti hususunda kesin bir değerlendirme yapmak imkânına sahip olduğunu açıkca göstermiştir (s. 5-13).

Elimizdeki eserin birinci bölümünde (s. 15-109), Manisa şehrinin tarihi, şehrin fiziki yapısı, mahalleleri ve nüfusu üzerinde durulmakta, şehirdeki sosyal bünye, zümreler ve bunların fonksiyonları belirtilmeye çalışılmaktadır. Yine bu bölümde şehrin iktisâdî ve ticârî hayat incelenmekte, bu arada Manisa çarşısı, pazarı ve esnâfından söz edilmektedir. Bu bölümün sonunda ise şehirdeki vakıf müesseseleri ile Manisa'nın tarihi eserlerine yer verilmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde önce Manisa kazâsındaki idâri birimler ve iskân merkezleri üzerinde durulmakta (s. 110-157), daha sonra da Manisa merkez nâhiyesi, Belen Nâhiyesi, Emlâk Nâhiyesi, Palamud Nâhiyesi, Yengi Nâhiyesi, Yunddağı Nâhiyesi ve herbirinin yerleşme merkezleri birer, birer ele alınmaktadır (s. 157-221).

Eserin üçüncü bölümü ise Manisa kazâsının ziraat hayatı (s. 221-271) ile kazâ'nın toprak idaresine (s. 271-297) ayrılmış bulunmaktadır.

Manisa Kazâsı'nın Ekler bölümünde (s. 305-340) yer alan 12 listede, değişik tarihli Tahrir defterleri ele alınarak Manisa ile ilgili çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Kitap iyi düzenlenmiş bir indeks (s. 341-362) ile son bulmaktadır. Bu arada kitabın arkasına, Manisa şehrinin plânı ile Manisa kazâsı haritası, Manisa şehri ve sarayı minyatürü ilâve edilmiştir.

Sayın Emecen'in, ana hatlarını yukarıda çok kısa olarak belirtmeğe çalıştığımız eserin de ilk dikkati çeken husus yazarın takip ettiği ilmi metodun sağlamlığıdır. Müellif, bir eseri ile önce hangi malzemeyi ve ne ölçüde kullanacağını tayin etmiş, tenkid fikrini her zaman göz önünde tutarak elindeki belgeleri ve bilgileri derinliğine tahlil etmek kabiliyetini gösterdiği gibi, kuvvetli bir terkip yapabileceğini de kolayca ispat etmiştir.

Kitabın bibliyografya kısmı (s. XIII - XXVI) ilmi ve mantıkî bir şekilde tasnif edildiği için bibliyografyadan yararlanılması da çok kolay bir hâle getirilmiştir.

Yazar, kitabının *Netice* (s. 208-301) bölümünde de ele aldığı konuyu, nereden alıp nereye getirdiğini berrak ve net bir şekilde açıklayarak modern tarihçilik anlayışına uygun hareket etmiştir.

Buraya kadar belirtmeğe çalıştığımız hususları daha kısa bir şekilde özetlemek gerekirse Doç. Dr. Feridun M. Emecen'in bu eseri, yalnız belirli bir bölgenin siyâsî, sosyal ve iktisâdî tarihini aydınlatmakla kalmayıp, Türkiye'nin başka bölgelerini inceleyecek araştırmacılara da sağlam ve güzel bir yol çizmiştir. Böylece F. M. Emecen, sâdece verdiği bilgilerle değil ortaya koyduğu metodla da, geleceğin mahallî tarih yazarlarına güzel bir örnek ortaya koymuştur. Onun, ele aldığı bölgenin nasıl türkleştiği hakkında yaptığı açıklaması da Atatürk'ün uzun yıllar önce, geleceğin Türk tarihçileri için çizdiği yola tamamen uymaktadır.

Bu eserinden dolayı Sayın Emecen'i candan tebrik eder, bu monografinin yayınlanmasını sağlayan Türk Tarih Kurumu'nun başkan ve yöneticilerini de en içten duygularla kutlarız.